

Samenvatting

Het in 2002 gestarte beleidsprogramma 'Terugdringen Recidive' (TR) had tot doel recidive bij volwassen veroordeelden te verminderen. Het programma introduceerde hiertoe een geïntegreerde aanpak waarin verschillende methoden worden gebruikt om recidive te verminderen: een wetenschappelijk onderbouwd diagnose-instrument (RISc), gedragsinterventies die aan kwaliteitscriteria voldoen, een goede samenwerking tussen de reclasseringsorganisaties en het gevangeniswezen, nazorg en een structurele evaluatie van de effecten van de aanpak (zie www.justitie.nl/recidive). Het beleidsprogramma is na de ontwikkeling van de genoemde instrumenten in 2006 afgesloten en het gevangeniswezen en de reclasseringsorganisaties hebben werkwijze en instrumenten opgenomen in hun structurele werk.

De gedragsinterventies die in het kader van TR zijn en zullen worden ontwikkeld, richten zich op het veranderen van zogeheten criminogene factoren. Dit zijn risicofactoren die daders of specifieke dadergroepen kenmerken en die in meer of mindere mate kunnen samenhangen met het plegen van delicten (Camp & Gaes, 2005). Door gedragsinterventies gericht in te zetten op deze criminogene factoren zou de recidive onder veroordeelden kunnen worden teruggedrongen, zo is de veronderstelling. Om te kunnen bepalen welke gedragsinterventies nodig zijn en hoeveel daders bij benadering in aanmerking zullen komen voor deelname aan gedragsinterventies, zijn inzichten in de aard en omvang van deze criminogene factoren noodzakelijk.

Het doel van dit onderzoek is om een overzicht te geven van de prevalentie en de aard van criminogene factoren bij de groep daders die in aanmerking komt voor het volgen van gedragsinterventies. Deze groep bestaat uit daders met een strafresant van vier maanden of meer (de intramurale groep) en daders aan wie een extramurale toezichtsmaatregel is opgelegd (de extramurale groep). Daarnaast heeft dit onderzoek ten doel om een overzicht te geven van de prevalentie en de aard van criminogene factoren in twee subgroepen waar extra beleidsaandacht naar uitgaat: plegers van huiselijk geweld en zedendelinquenten. Tot slot dienen de resultaten van dit onderzoek een indicatie te geven van het aantal daders dat jaarlijks aan een van de gedragsinterventies zal kunnen deelnemen.

Om de aard en omvang van criminogene factoren bij daders die voor gedragsinterventies in aanmerking komen in kaart te brengen, is gebruik gemaakt van de RISc, het diagnose-instrument van de reclasseringsorganisaties. Het doel van de RISc is om te komen tot een inschatting van de kans op recidive (gedefinieerd als een nieuwe veroordeling) en van de statische en dynamische criminogene factoren die aan dit risico ten grondslag liggen. Tevens levert de RISc een inschatting op van het gevaarsrisico (voor anderen, de dader zelf of diens omgeving) en geeft het instrument een indruk van de mate waarin een dader beïnvloedbaar is door middel van gedragsinterventies die het recidiverisico beogen te verminderen.

Ten behoeve van dit onderzoek kon gebruik worden gemaakt van een van de Reclassering Nederland (RN) verkregen database waarin alle RISc's zijn opgenomen die tussen november 2004 en mei 2006 door de drie reclasseringsorganisaties (RN, Leger des Heils en Stichting Verslavingsreclassering GGZ Nederland) zijn gestart.

Met behulp van gegevens uit OMDATA, een informatiesysteem van het Parket-Generaal van het Openbaar Ministerie, kon worden nagegaan wie van de daders uit de RISC-database op basis van de afdoening van hun strafzaak in aanmerking zou kunnen komen voor gedragsinterventies. Het gaat om 4.478 daders die een strafrestant van vier maanden onvoorwaardelijke vrijheidsstraf of meer hadden na afdoening van hun strafzaak door de rechter in eerste aanleg óf die een kortere vrijheidsstraf of een andere straf met bijzondere voorwaarden opgelegd hadden gekregen.

Over het algemeen is op elke RISC-schaal steeds bij 30% tot 40% van de daders die in aanmerking komen voor gedragsinterventies in meer of mindere mate sprake van een criminogeen probleem. De uitzonderingen hierop worden gevormd door de schalen *Denkpatronen, gedrag en vaardigheden* (79,0% van de mensen heeft een criminogeen probleem op dit gebied), *Opleiding, werk en leren* (62,7%), *Relaties met partner, gezins- en familieleden* (47,2%) en *Houding* (45,3%). De minste problemen lijken zich voor te doen met betrekking tot huisvesting: 20,5% van de onderzoeksgroep heeft problemen met huisvesting. Dit beeld wordt echter vrijwel zeker vertekend door het feit dat deze schaal niet wordt ingevuld voor gedetineerden die niet op afzienbare termijn vrij zullen komen. Dit geldt voor bijna een derde van de onderzoeksgroep (1.392 personen).

Iets minder dan een derde van de daders die op basis van de afdoening van hun strafzaak in aanmerking kunnen komen voor deelname aan gedragsinterventies, heeft volgens de RISC een laag risico op recidive (29,0%). Meer dan de helft (51,0%) heeft een gemiddeld risico op recidive. De groep met het hoogste risico op recidive bedraagt 18,6%, wat wil zeggen dat bijna een op de vijf respondenten geacht wordt een hoog risico op recidive te hebben. Voor 1,3% van de daders kon geen totaalscore worden berekend, omdat te veel óf cruciale informatie op de RISC ontbrak (zie voor de scoringsregels de RISC-handleiding).

Binnen het justitiebeleid en bij de reclasseringsorganisaties gaat speciale aandacht uit naar plegers van huiselijk geweld (Kuppens, Cornelissens & Ferwerda, 2006; Tweede Kamer, 2002). Om deze reden zijn aard en omvang van criminogene factoren in deze groep apart geanalyseerd. De groep plegers van huiselijk geweld bestaat uit 1.409 personen. Deze daders komen niet zonder meer op basis van de afdoening van hun strafzaak in aanmerking voor deelname aan gedragsinterventies, maar kunnen uiteenlopende afdoeningen opgelegd hebben gekregen.

Op vrijwel alle RISC-schalen hebben plegers van huiselijk geweld opvallend weinig criminogene problemen. Slechts op de schalen *Relaties met partner, gezins- en familieleden* en *Denkpatronen, gedrag en vaardigheden* is bij meer dan de helft van de onderzoeksgroep sprake van criminogene problemen (respectievelijk 73,8% en 76,0%). Op de overige schalen varieert het aandeel plegers van huiselijk geweld dat criminogene problemen heeft van ongeveer 20% tot ongeveer 40%.

Ruim twee vijfde van de plegers van huiselijk geweld heeft op basis van de RISC een laag risico op recidive (42,5%). Bijna de helft van de daders kan op basis van de RISC worden ingedeeld in de categorie met een middelhoog risico op recidive (47,4%). De groep daders van huiselijk geweld met een hoog risico op recidive maakt 8,9% uit van de totale groep. Voor 1,2% van de daders kon geen totaalscore worden berekend.

Net als plegers van huiselijk geweld vormen zedendelinquenten een specifieke aandachtsgroep voor zowel het justitiebeleid als voor de reclasseringsorganisaties. Ook voor deze groep wordt daarom de aard en omvang van criminogene factoren apart beschreven. De groep zedendelinquenten bestaat uit 497 personen. Deze daders komen niet zonder meer op basis van de afdoening van hun strafzaak in aanmerking voor deelname aan gedragsinterventies, maar kunnen uiteenlopende afdoeningen opgelegd hebben gekregen.

Met betrekking tot de scores van de groep zedendelinquenten op de RISC-schalen valt op dat op vrijwel elke schaal een grote groep geen criminogene problemen heeft. Met uitzondering van de schaal *Denkpatronen, gedrag en vaardigheden* heeft op elke RISC-schaal zo'n zestig tot tachtig procent van de zedendelinquenten geen problemen. De enige schaal waarop bij meer dan een kwart van de zedendelinquenten sprake is van meer of minder ernstige criminogene problemen is de schaal *Denkpatronen, gedrag en vaardigheden* (63,4%).

Meer dan de helft van de zedendelinquenten heeft volgens de RISC een laag risico op recidive (57,1%). Bijna twee vijfde van de zedendelinquenten heeft een middelhoog risico op recidive (37,0%). Slechts een klein deel (4,4%) van de zedendelinquenten kan op basis van de RISC worden ingedeeld in de groep met een hoog risico op recidive. Voor 1,5% van de daders kon geen totaalscore worden berekend.

Om na te gaan in hoeverre daders die in aanmerking komen voor gedragsinterventies (N=4.478) verschillen van daders die niet in aanmerking komen voor gedragsinterventies (N=2.265) zijn verschillende toetsen uitgevoerd. De groep die niet in aanmerking komt voor gedragsinterventies bestaat uit daders met een kort strafrestant (minder dan vier maanden) of geen strafrestant en geen mogelijkheid om reclasseringstoezicht uit te voeren. De daders die wel in aanmerking komen voor gedragsinterventies hebben een strafrestant van minstens vier maanden óf een andere straf met bijzondere voorwaarden waardoor zij onder toezicht van de reclassering kunnen deelnemen aan gedragsinterventies.

De vergelijking tussen de twee dadergroepen, waarbij steeds is nagegaan of de verdeling van af- en aanwezigheid van criminogene factoren bij de twee groepen anders is dan verwacht mag worden wanneer er geen verschillen zouden bestaan tussen de groepen, toont aan dat deze verdeling op alle RISC-schalen anders is dan verwacht mag worden wanneer er geen verschillen zouden bestaan tussen beide groepen. Uit nadere bestudering van de resultaten blijkt dat bij daders die in aanmerking komen voor gedragsinterventies in vergelijking met daders die niet voor gedragsinterventies in aanmerking komen op alle RISC-gebieden vaker sprake is van problemen; zij scoren op alle schalen minder vaak in de categorie 'afwezig' en vaker in één of beide categorieën 'aanwezig' en 'in ernstige mate aanwezig'.

Zoals op basis van de vergelijkingen van de schaalcores van beide groepen wel verwacht kon worden, blijkt ook de verdeling op de RISC-totaalscore in de groep die wél voor interventies in aanmerking komt, significant af te wijken van die in de groep die niet voor interventies in aanmerking komt. De doelgroep van TR heeft in vergelijking met de groep die niet in aanmerking komt voor gedragsinterventies minder vaak een laag recidiverisico en vaker een middelhoog of een hoog recidiverisico.

De verdeling van af- en aanwezigheid van criminogene factoren is bij plegers van huiselijk geweld (N=1.409) en plegers van overige delicten (N=5.334; dit betreft daders met uiteenlopende afdoeningen van hun zaak) op bijna alle RISC-schalen sig-

nificant anders dan verwacht mag worden wanneer er geen verschillen zouden bestaan tussen beide groepen. Samengevat kan gesteld worden dat plegers van huiselijk geweld in een groot aantal opzichten minder criminogene problemen hebben dan overige daders, maar dat dit op het gebied van relaties met partner en gezinsleden, alcoholgebruik en denkpatronen / gedrag niet het geval is. Ook de verdeling op de RISC-totaalscore tussen plegers van huiselijk geweld en plegers van overige delicten is significant anders dan verwacht mag worden wanneer er geen verschillen bestaan tussen beide groepen. Plegers van huiselijk geweld hebben in verhouding tot plegers van andere delicten vaker een laag recidiverisico en minder vaak een hoog recidiverisico.

Op alle RISC-schalen is de verdeling van af- en aanwezigheid van criminogene problemen bij plegers van zedendelicten (N=497) en plegers van overige delicten (N=6.426; dit betreft daders met uiteenlopende afdoeningen van hun zaak) significant anders dan verwacht mag worden wanneer er geen verschillen zouden bestaan tussen beide groepen. Bij zedendelinquenten is met betrekking tot alle door de RISC in kaart gebrachte probleemgebieden in vergelijking met overige daders minder vaak sprake van problemen. Ook de verdeling op de RISC-totaalscore voor zedendelinquenten en voor plegers van overige delicten is significant anders dan verwacht mag worden wanneer er geen verschillen bestaan tussen beide groepen. Plegers van zedendelicten hebben in verhouding tot plegers van andere delicten vaker een laag recidiverisico en minder vaak een middelhoog of een hoog recidiverisico.

Deze studie kent enkele beperkingen. Een belangrijke tekortkoming is het feit dat tijdens de uitvoering van het onderhavige onderzoek nog niet bekend is hoe de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid van de RISC is. Ook is de RISC nog niet gevalideerd waardoor vooralsnog onbekend is of de schalen en de totaalscore van het instrument daadwerkelijk meten wat ze beogen te meten. Zolang gegevens over validiteit en betrouwbaarheid ontbreken, dient interpretatie van de resultaten met de nodige voorzichtigheid plaats te vinden. Een andere beperking is dat in deze studie gebruik gemaakt van een bestaande database in plaats van specifiek voor de studie verzamelde gegevens. Hierdoor is het niet mogelijk de resultaten uit dit onderzoek te extrapoleren naar de totale interventiedoelgroep. Met bijna 4.500 daders in de onderzoeksgroep zijn de resultaten — ook al is niet goed na te gaan in hoeverre ze generaliseerbaar zijn — echter behoorlijk robuust; de kans is klein dat voor een groep zoals die in dit onderzoek is bestudeerd in een volgende studie andere resultaten zullen worden gevonden. Desondanks dienen de resultaten zoals die in hoofdstuk 2 en 3 staan beschreven te worden beschouwd als een *indicatie* voor de prevalentie van criminogene problemen bij de verschillende subgroepen daders die voor gedragsinterventies in aanmerking komen.

Ondanks de voorzichtigheid die geboden is bij het interpreteren van de resultaten van deze studie, levert het onderzoek vanuit de uitgangspunten van het beleidsprogramma Terugdringen Recidive (TR) een ‘veelbelovend’ beeld op: bij vrijwel elke dader uit de TR-doelgroep zijn aanknopingspunten voor gedragsinterventies, in de vorm van criminogene problemen, aanwezig. Het aanbieden van interventies die zich richten op het veranderen van met delictgedrag samenhangende kenmerken van daders is immers een van de pijlers van het programma. Door het inter-

ventieaanbod af te stemmen op de criminogene factoren die in de TR-doelgroep aanwezig zijn, kan een zo groot mogelijk effect op recidive worden bereikt.